

Obrączkowanie ptaków
w Puszczy Kampinoskiej w latach 2001-2010
(przez A. Olszewskiego)

Adam Olszewski

Wprowadzenie i cel (1)

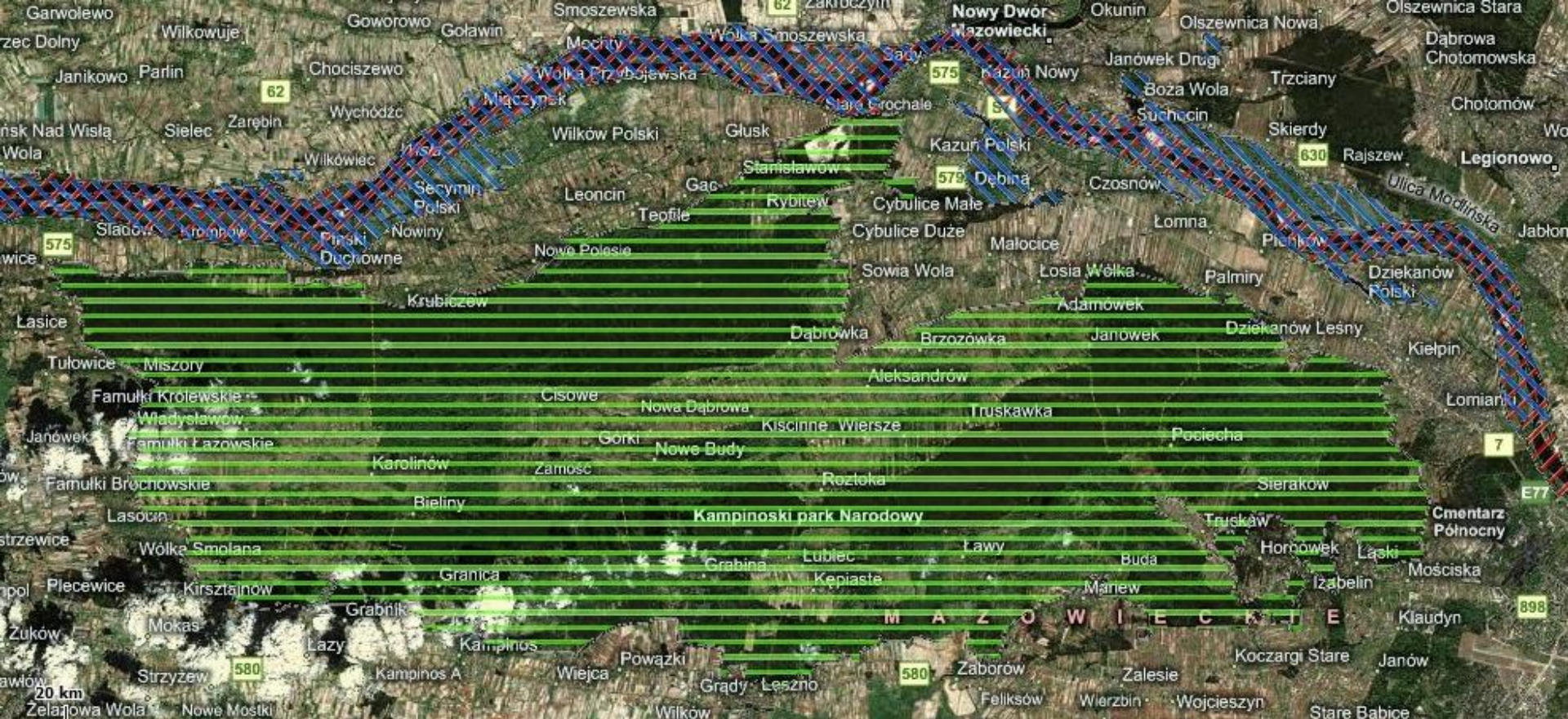
Obrączkowanie ptaków to jedna ze starszych metod badania ptaków, mimo to dostarcza nam wielu cennych informacji. Polega na znakowaniu poszczególnych odławianych osobników, dzięki czemu możliwa jest identyfikacja ptaka po jego powtórny złapaniu lub znalezieniu w dowolnym miejscu na Ziemi. Niektóre ptaki mogą zostać oznakowane kolorowymi obrączkami lub obrożami co ułatwia ich identyfikację, np. od 2008 roku na terenie Puszczy Kampinoskiej bociany białe *Ciconia ciconia* obrączkowane są specjalnymi plastikowymi obrączkami ELSA (ang. *European Laser Signed Advanced rings*) zakładanymi na goleń. Obecnie metodą obrączkowania prowadzone są badania nad milionami ptaków na wszystkich kontynentach, a instytucje obrączkujące ptaki mają za zadanie wymianę informacji o poszczególnych osobnikach, trasach i terminach wędrówek, miejscach zimowania, długości życia, przywiązania do miejsc lęgowych oraz wielu innych aspektach biologii życia ptaków.

Wprowadzenie i cel (2)

- Obrączkowanie ptaków w Kampinoskim Parku Narodowym daje olbrzymie możliwości interpretacji uzyskanych wyników dla potrzeb parku.
- Zasadniczym plusem tych działań jest lepsze poznanie awifauny parku, tras i terminów przelotów poszczególnych gatunków i podgatunków oraz ich wybiórczości siedliskowej w okresie lęgowym i wędrówek, a także aberracji barwnych oraz różnych objawów chorobowych i pasożytniczych u ptaków.
- Głównym celem obrączkowania ptaków w KPN jest uzyskanie informacji o poszczególnych osobnikach (np. biometria), trasach i terminach wędrówek, miejscach zimowania, długości życia, przywiązania do miejsc lęgowych oraz o wielu innych aspektach biologii życia ptaków.
- Obrączkowanie przelotnych ptaków dostarcza odpowiedzi na pytania dotyczące terminów podejmowania wędrówki przez poszczególne grupy wiekowo-płciowe różnych gatunków, preferowanych szlaków, środowisk wykorzystywanych jako miejsca żerowania i odpoczynku. Połączenie wyników obrączkowania w czasie migracji z obserwacjami wizualnymi umożliwia przedstawienie dokładniejszej fenologii wędrówek licznie migrujących gatunków ptaków, ponieważ uzupełniają one informacje o drobne ptaki, które często milcząc uchodzą uwadze obserwatora. Takie dane stanowią wartościowe uzupełnienie badań nad liczebnością ptaków prowadzonych w tym celu w okresie lęgowym.
- Struktura wiekowa odławianych jesienią ptaków odzwierciedla w pewnym zakresie efektywność rozrodu w danym roku. Dla wielu gatunków coroczna kontrola większej liczby gniazd jest praktycznie niewykonalna, wówczas wskazówki z okresu wędrówki są jedynymi możliwymi do osiągnięcia. Stanowią one swego rodzaju monitoring rozrodu, mogący być ważnym elementem przy śledzeniu wieloletnich trendów liczebności populacji w większej niż lokalna skali.
- Skład gatunkowy i liczebność ptaków odławianych w różnych biotopach dostarczają informacji o wybiórczości środowiskowej poszczególnych gatunków w okresie wędrówki. Znajomość wymagań konkretnych gatunków prowadzi do lepszej organizacji ochrony ptaków, co może mieć ogromne znaczenie na terenie parku narodowego. Ponadto osiąga się w ten sposób dane umożliwiające przyrodniczą waloryzację terenu parku. Chwywanie odbywa się tylko wtedy, gdy pozwala na to czas, lecz mimo to są to cenne dane i porównywalne z tymi zebranymi w latach wcześniejszych.
- Wykrywanie gatunków rzadkich, często pierwszych stwierdzeń dla kraju lub regionu. A także notowania nietypowo upierzonych osobników, zapasożycenia itp.

Teren badań

- Rezerwat Biosfery „Puszcza Kampinowska”, czyli Kampinoski Park Narodowy wraz z jego otuliną (w tym koryto Wisły wzdłuż Puszczy).
  - *w tym* Obszary Natura 2000:
    - PLC140001 Puszcza Kampinowska
    - PLB140004 Dolina Środkowej Wisły
    - PLH140029 Kampinowska Dolina Wisły
    - PLH140048 Łąki Kazuńskie – od 10 I 2011 r.
(340 ha - jeziora Dolne i Górne oraz łąki na południe i wschód od J. Górnego)
-

Szrafy:

Zielone – kompletny obszar Natura 2000 (gdy oba się pokrywają)

Niebieskie – siedliskowy obszar Natura 2000

Czerwony – ptasi obszar Natura 2000

Metoda (1)

- Stosowano dwie metody chwytania ptaków:
  - przede wszystkim przy użyciu specjalnych sieci ornitologicznych zalecanych przez Stację Ornitologiczną PAN – ptaki lotne;
  - kilkanaście gatunków było obrączkowanych w wieku pisklęcym w gniazdach, np. bocian biały, szponiaste, sowy, dudek, jaskółki, sikory, drozdy, kopciuszek, pliszka siwa i szpak.
- W latach 2001-2008 stałe powierzchnie chwytania ptaków w sieci znajdowały się w:
  - Górki (52°19' N, 20°31' E; max. 8 sieci o długość 10m),
  - oś Krzywa Góra (52°20' N, 20°28' E; 10 sieci o długość 10m).
- Od 2009 r. stała powierzchnia znajduje się w Lesznie od strony Julinka, na skraju parku (52°16' N, 20°35' E; max. 6 sieci o długość 10m).

Metoda (2)

Każdy obrączkowany ptak był opisywany:

- gatunek, często podgatunek;
- wiek i płeć;
- mierzono długość złożonego skrzydła;
- określano kondycję ptaka (stopień otłuszczenia);
- ważono;
- podczas wymiany upierzenia notowano także schemat pierzeń;
- w trakcie wykonywania w/w czynności ptakom nie działa się krzywdą i najpóźniej po godzinie od schwytania w sieci ptaki wracały na wolność.

Wyniki

- W latach 2001-2010 zaobraczkowano 14 265 ptaków z 92 gatunków.
- W okresie tym brano udział w dwóch projektach międzynarodowych:
  - Stałe Powierzchnie Odłowu (*Constant Effort Sites - CES*) w latach 2002-2005,
  - Program „Dymówka” (dot. biologii i ekologii rozrodu dymówki) w latach 2003-2005.
- Natomiast od 2006 r. w ramach monitoringu bociana białego obrączkowane były większe liczebności ich piskląt w gniazdach (przy wsparciu Towarzystwa Przyrodniczego „Bocian”).
- Do najciekawszych gatunków zaobraczkowanych w tym okresie na terenie Puszczy Kampinoskiej należy zaliczyć: rybitwę czarną, rybitwę białoczelną, siewczkę obrożną, orzechówkę oraz muchołówkę małą.
- Najdłuższa odległość między miejscem obrączkowania a ponownego stwierdzenia to 9092 km w linii prostej i dotyczyła pierwszorocznego bociana białego, który pokonał ją w niespełna 5 miesięcy.

Lp.	Gatunek	Suma	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	<i>białorzytka</i>	4			4							
2.	<i>bocian biały</i>	676				14	6	58	111	136	157	194
3.	<i>bocian czarny</i>	7							7			
4.	<i>bogatka</i>	2030	57	187	322	286	263	183	96	213	285	138
5.	<i>cierniówka</i>	172		87	25	30	23	1		6		
6.	<i>czajka</i>	8						4		4		
7.	<i>czapla siwa</i>	1									1	
8.	<i>czarnogłówka</i>	40	1	4	9	7	3	3	2	9	2	
9.	<i>czeczotka</i>	11		5		4	2					
10.	<i>czubatka</i>	5			1	3				1		
11.	<i>czyż</i>	136			11	33	58	4		16	1	13
12.	<i>drożdżik</i>	19		1	1					17		
13.	<i>dudek</i>	9				2	2			5		
14.	<i>dymówka</i>	4021		30	1082	1427	1415	48	7	12		
15.	<i>dzięcioł duży</i>	32		8	7	4	5	2		3	2	1
16.	<i>dzięcioł średni</i>	11		1	2	4	1	1		1	1	
17.	<i>dzięcioł zielony</i>	1		1								
18.	<i>dzięciołek</i>	17		2	5	4	3	1		1		1
19.	<i>dzwonec</i>	50		2	12	4	3	8		16	3	2
20.	<i>gajówka</i>	113		30	34	30	12	4		3		
21.	<i>gąsiorek</i>	45		5	19	12	6	1	1	1		
22.	<i>gil</i>	47	1	4	6	15	7	2		12		
23.	<i>grubodziób</i>	108		33	18	19	25	4		4		5
24.	<i>grzywacz</i>	2				1	1					
25.	<i>jarzębatka</i>	20		2	9	3	5			1		
26.	<i>jer</i>	5	1			2	1			1		
27.	<i>kapturka</i>	434		90	87	94	70	40	4	41		8
28.	<i>kopciuszek</i>	409		62	34	82	93	52	21	27	28	10
29.	<i>kormoran</i>	1				1						
30.	<i>kos</i>	239	5	58	20	49	25	16	13	40	12	1
31.	<i>kowalik</i>	28		5	2	3	6	3		2	7	

Lp.	Gatunek	Suma	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
32.	<i>krętogłów</i>	18		4	5	4	4					1
33.	<i>krogulec</i>	53				3	12	19	3	16		
34.	<i>kszyk</i>	1					1					
35.	<i>kukułka</i>	2				1	1					
36.	<i>kulczyk</i>	4		2	2							
37.	<i>kwiczoł</i>	59	14	9	10	11	5		1	9		
38.	<i>lerka</i>	2			2							
39.	<i>łabędź niemy</i>	21									1	20
40.	<i>łozówka</i>	10		3	2	2	2			1		
41.	<i>makolągwa</i>	2			1	1						
42.	<i>mazurek (nie obr. '02-03)</i>	66	5			17	14	5		8	13	4
43.	<i>modraszka</i>	461	11	59	53	69	76	56	11	51	56	19
44.	<i>muchotłówka mała</i>	4			1	1		1		1		
45.	<i>muchotłówka szara</i>	68		16	5	24	15		3	4		1
46.	<i>muchotłówka żałobna</i>	34		12	7	5	2	6				2
47.	<i>mysikrólik</i>	65		3	2	5	11	10	5	7	22	
48.	<i>myszotów</i>	1						1				
49.	<i>oknówka</i>	800		3	19	358	420					
50.	<i>orzechówka</i>	1								1		
51.	<i>paszkoł</i>	25	2	2	19					2		
52.	<i>pełzacz leśny</i>	49	1	7	7	17	11	4		1		1
53.	<i>pełzacz ogrodowy</i>	19		6	1	2	2	3	1	3	1	
54.	<i>piecuszek</i>	110		23	13	39	13	12		4		6
55.	<i>piegża</i>	72		15	21	13	18	2		3		
56.	<i>pierwiosnek</i>	489		104	100	113	92	39	7	22	3	9
57.	<i>pleszka</i>	46		8	7	9	7	3		5		7
58.	<i>pliszka siwa</i>	95		10	26	26	19	7	5	2		
59.	<i>pokląskwa</i>	2		1			1					
60.	<i>pokrzywnica</i>	59		14	15	21	4			4	1	
61.	<i>potrzos</i>	5			1	2	2					
62.	<i>puszczyk</i>	50						1	2	9	7	31

Lp.	Gatunek	Suma	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
63.	<i>raniuszek</i>	219	9	32	45	24	44	43	1	21		
64.	<i>rokitniczka</i>	4		2	1					1		
65.	<i>rudzik</i>	928	1	131	220	222	128	89	10	77	36	14
66.	<i>rybitwa białoczelna</i>	12								12		
67.	<i>rybitwa czarna</i>	4								4		
68.	<i>rybitwa rzeczna</i>	272								269		3
69.	<i>samotnik</i>	1					1					
70.	<i>sieweczka obroźna</i>	3								3		
71.	<i>sikora uboga</i>	61	2	16	11	8	7	5		9		3
72.	<i>słownik szary</i>	27		11	4	8	4					
73.	<i>sosnowka</i>	7		1	1	1	1	1			2	
74.	<i>sójka</i>	56		6	17	21	2	1		5	3	1
75.	<i>sroka</i>	3		1		1		1				
76.	<i>srokosz</i>	3			1	1		1				
77.	<i>strumieniówka</i>	1		1								
78.	<i>strzyżyk</i>	20		5	6	5	2			1	1	
79.	<i>szczygieł</i>	33		9	12	6	1		1	3	1	
80.	<i>szpak</i>	251		1	3	10	14	16	27	55	83	42
81.	<i>śmieszka</i>	118								31		87
82.	<i>śpiewak</i>	114		31	26	19	14	4	1	17	2	
83.	<i>świergotek drzewny</i>	29		10	8	3	5	2		1		
84.	<i>świerszczak</i>	1				1						
85.	<i>świstunka leśna</i>	11		7	4							
86.	<i>trzcinniczek</i>	8		1	1	2	4					
87.	<i>trznadel</i>	323	3	38	53	147	21	17	2	42		
88.	<i>uszatka</i>	5						3		2		
89.	<i>wilga</i>	19		9	5	4	1					
90.	<i>wróbel (tylko w 2008)</i>	2								2		
91.	<i>zaganiacz</i>	75		28	10	23	9			5		
92.	<i>zięba</i>	261	1	55	58	61	28	30	1	16	11	
	RAZEM	14265	4116	5317	6521	7451	7063	4829	4357	5317	4760	4644

Wiadomości powrotne

- Dotychczas uzyskano kilkadziesiąt wiadomości powrotnych z 12 krajów, (RPA, Demokratyczna Republika Konga, Izrael, Grecja, Chorwacja, Hiszpania, Włochy, Szwajcaria, Czechy, Niemcy, Łotwa i Polska)
- Najbardziej interesujące wiadomości powrotne to:
  - **bocian biały** zaobrączkowany w Niemczech w 1996 r. i lęgowy u nas w latach 2008-2009
  - **śpiewak** u nas lęgowy, a zastrzelony na zimowisku we Włoszech
  - **grubodziób** u nas lęgowy, a wczesną wiosną złapany w Niemczech
  - **zaganiacz** z chorwacką obrączką lęgowy u nas
  - u nas wykluta **dymówka**, a zjedzona w Dem. Republice Konga
  - **zięba** ze szwajcarską obrączką, która dokładnie w tym samym okresie rok później była u nas
  - nasza **bogatka**, która rozbiła się o szyby okien w Czechach
  - liczne stwierdzenia naszych **bocianów białych**, z których kilka dotyczy osobników martwych w wyniku kolizji z liniami energetycznymi.

Nasz boćek ze Śladowa znaleziony w Izraelu
(fot. Carsten Rohde)

Zięba ze szwajcarską obrączką w Górkach

Bociek z niemiecką obrączką w Tułowicach

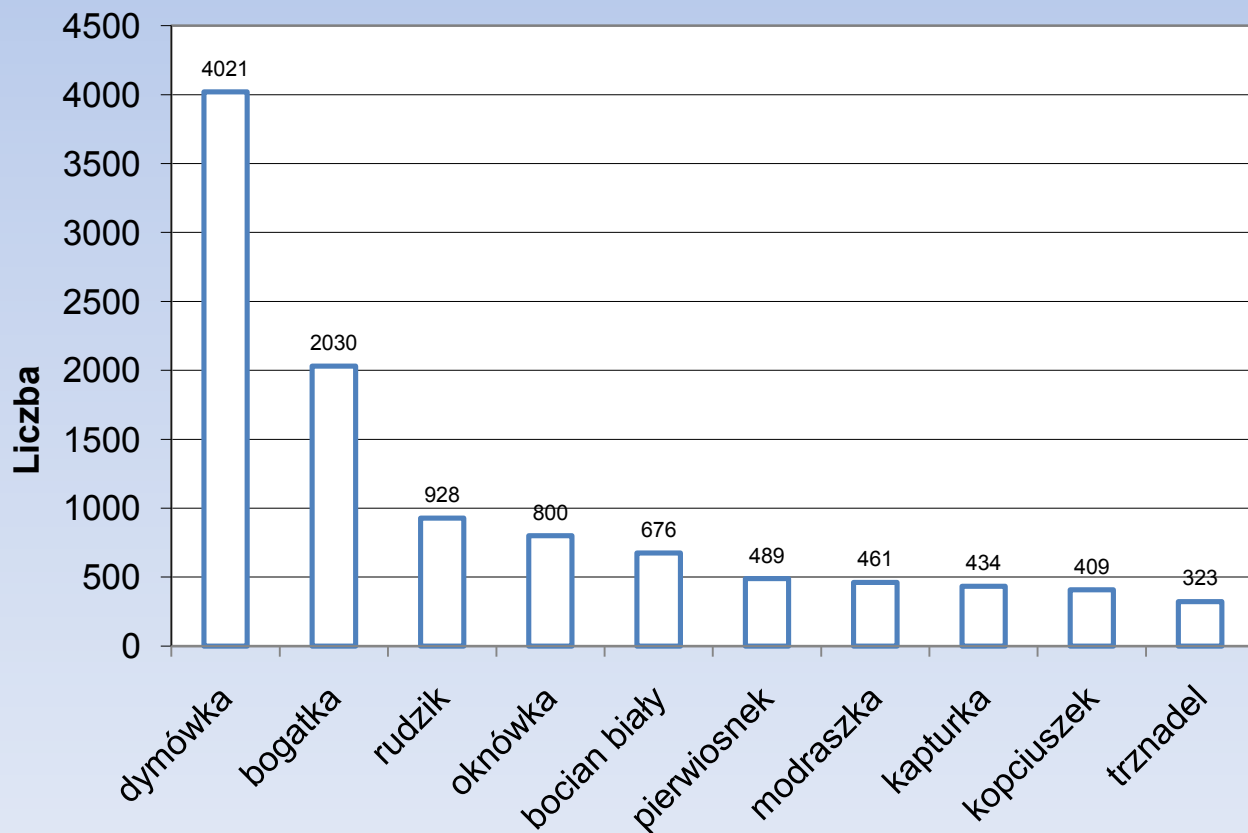
Publikacje

Na podstawie prowadzonych badań własnych związanych z obrączkowaniem ptaków w Kampinoskim Parku Narodowym dotychczas opublikowano następujące prace:

- 1) Olszewski A. 2006. Charakterystyka przelotów wybranych gatunków wróblowych *Passeriformes* w Puszczy Kampinoskiej w latach 2002-2005. Kulon 11: 51-65.
- 2) Olszewski A. 2006. Fenologia wędrówek oraz zimowanie wybranych gatunków ptaków w zachodniej części Kampinoskiego Parku Narodowego. Kulon 11: 67-74.
- 3) Olszewski A. 2006. Stała Powierzchnia Odłowu Ptaków w Puszczy Kampinoskiej. Parki Narodowe 2: 8-11.
- 4) Olszewski A., Tarłowski A. 2006. Obrączkowanie bocianów białych w Puszczy Kampinoskiej. Kraska 13: 11-13.
- 5) Olszewski A. 2007. Kilka przypadków aberracji barwnych u dzięciołów dużych *Dendrocopos major* w Puszczy Kampinoskiej. Notatki Ornitologiczne 48: 210-213.
- 6) Olszewski A., Tarłowski A. 2008. Ochrona i monitoring liczebności bociana białego w Puszczy Kampinoskiej w 2008 roku. Kraska 16: 20-22.
- 7) Olszewski A., Tarłowski A. 2008. Bocian biały z wyjątkowym rodowodem. Kraska 16: 40-41.
- 8) Olszewski A. 2009. Wyniki odłowów i znakowania wróblowych *Passeriformes* i dzięciołów *Picidae* w dolnym piętrze olsu *Ribeso nigri-Alnetum* Puszczy Kampinoskiej. Kulon 14: 57-79.
- 9) Olszewski A., Zawadzka A., Typiak J., Mokwa T. 2009. Obrączkowanie ptaków w Rezerwacie Biosfery "Puszcza Kampinoska" – wyniki z lat 2001-2008 oraz wybrane wiadomości powrotne. [W:] A. Andrzejewska, A. Lubański (red.). Trwałość i efektywność ochrony przyrody w polskich parkach narodowych. Kampinoski Park Narodowy, Izabelin: 451-463.

Podsumowanie

- W pierwszym 10-leciu XXI w. zaobrączkowano 14 265 ptaków z 92 gatunków.
- Najliczniej obrączkowane ptaki w Puszczy Kampinoskiej (21.10.2001 - 31.12.2010)

Dziękuję
za uwagę

